

ГЛАЗИ

четврток и недељом

ЦЕНА

ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
ИЛИ 1 КРУНАПреглату примају све поште
у Србији и иностранству.

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕГЛАТУ ГЛАВНО СЛАТИ:
Уредништву „Звезде“
Коларчева улица бр. 10.НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ:
Коларчева улица бр. 10.

БРОЈ 15. ПР. ДИИ.

Уредник: ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 15. ПР. ДИИ.

ЈЕСЕЊА ПЕСМА

Прошли венци, прошла слава,
Заћутали слатки гласи,
Под копреном заборава
И мио се спомен гаси.

Неста баште мирисаве,
Увинуше перивоји,
На крилима пуге јаве —
Још живота чаша стоји!

Ал' и њој су дани кратки,
Већ јој видим судбу црну,
Окупили ветри јаки
Да је еруше и преврну!

Сокољанин.

»*«

МИТАР

— МИЛОШ П. ЂИРКОВИЋ —

Био је врло необична изгледа, да је привлачно свачију нажњу, ко га је први пут угледао. Замислите себи једно дугачко сухо тело са свим мршаво, погрбљено и упалих прсију, на чијем је танком, дугом врату стојала мала главица, зарасла у дугу ретку косу. Очи му беху упале дубоко у главу и тек по њиховом немирном светлцању могло се видети да има још живота у томе тако трошном организму. Носио је увек прљав, мрстан капут, чија првањка боја беше сумњиве каквоће, а преко њега кецељу од неке беле материје, по која је услед дуге употребе показивала разне фазе и отиске кроз које је пролазила. Уска, села брада, нешто замршена, падала му је по грудима, а бледе, једва видљиве усне, једнако су се трзале. Незграпност, неумешност, плашња поменана са стидљивошћу, показивале су у њему чудноватог човека. При првом сусрету изгледа је као човек кога нешто јако мучи на души, као кривац који очекује кад ће му се казна изрећи. Покрети су му били несигурни, прте на лицу као да није при чистој свести; махао је главом, правио чудновате гримасе на лицу и непрестано нешто мрмљао — Бог зна о чем.

О њему се слабо што шта знало. По своме мрачном изгледу он као да се бојао присуства свакога човека; можда би га ко узбунио у његовом самостану мира. Ко је он, од куда је, како живи, о томе нико није знао ништа рећи, само су га у одређено доба виђали у једној трошној крчми у доњем делу града; одатле се после губио, проведени остатак дана и ноћ незнано где, да се сутра опет појави на своме старом месту.

Доцније сам дознао неке потанкости из његова живота. Он је био негда поштен радник, ожењен и имао је једно врло лепо дете. Веле, да му је жена била врло лепа и сви су се чудили, од куда да она пође за тако проста човека. Једном је заведе неки виши чиновник; од то доба она више није смела долазити кући; одаде се скитићи и заврши негде у болници. Он није хтео ни чути што о њој; дете му беше сва нада, цео живот; али се и оно разболи једне зиме и умре. Он оста сам, али безмерна жалост за дететом и женом (он ју је ипак волео и најзад опростио све што му је згрешила) као да је имала јача утицаја на његове живце. Он се забатали, повуче се још више у себе, омрзе све, навикну на презирање од свију и тако му пролазаше дан за даном.

Одлазио је редовно сваке вечери у једну оналу крчму, у којој су се, обично радници скупљали. Са собом је неизоставно водио и једно велико, мршаво песето, процепљених клемнавих ушију и пуно ожиљака, које по свему беше тако исто тужна изгледа као и његов господар. Оно као да је учествовало у тешким бригама свога госе и мирно и ронко подносило свој тешки положај.

„Ето Митра и његова пса“; „какав господар, такав и слуга“; „обадвојици је душа у главу“ — рекли би радници, видећи га, како погрбљен, насланајући се на свој тешки чворовати штап, у пратњи верног пса, улази унутра и седи за један порибањени сто у неосветљеном кугу. Често су и даље правили шале на његов рачун, али се старац на то није обзирао, само што би још више уронио главом а крајеви усана још се грчевитије стегли.

Једне вечери нападе га неки пијани радник. Беше му се прохтело да старца наљути и примора на разговор, тражећи кавге. И ако га остали одвраћаху да старца остави на миру, он их не хте послушати по пође право њему, багргајући се и

поводећи се од тежине терета. Старац је мирно седео и ни на ум му не падаше да се непозвани пијанац њему упутио. Тек кад се овај продре: „Здраво, стара оклепаницо!“ старац подиже очи, питајући се у чуду, јесу ли те речи њему намењене. При том му се ни један мишић на лицу не покрете. Али пас не остаде само у улози хладног посматрања, по режећи скоци и дохвати непознатог за руку, вукући га свом снагом. Пијанац покуша да другом руком ухвати за крајак реп свог опасаног непријатеља, али то не могаше учинити и из свег гласа залелека. Диже се граја. Неколико снажних бобатака падоше по леђима беднога пса да се он, тужно цичући мораде оставити плена и завући под сто. Старчеве очи грозничаво севаху испод сведених обрва, поглади псето и нешто процеди кроза зубе да ли псовку пијанцу или утеху псу, диже се од стола и изиђе на поље. За њим се одшуња и његов верни пратилац, док је пијанац остао и даље у крчми, псујући и вичући, да веже своју окрвављену руку.

Од тога доба старац није више никако долазио у ову крчму, и ја, не видећи га дуго, бејах га и сметнуо с ума, док нисам, са свим случајно на њ наишао.

Идући једном без икаква циља, бејах се и су више удалио од средишта вароши. Беше некако почетак зиме; први снег покрио сву земљу и од јака мраза шкрипао је под ногама; зраци сунчеви одбијали су се и преламали у ситне, сјај е слездице. Дан када је тешко седети у затвореној соби, и покрај све хладноће човеку је пријатно да осети оштрину свеже струје око поцрвенелих ушњу. Лутао сам по последњим прљавим улицама, не мислећи ништа стварно. Ту беху истрошене жуте кућице, велики фабрични димњаци и огромне, од дима поцрнеле, фабричне зграде. Околина беше мртва, само се у овим великим здањима чула дупа точкава, а на улици не беше ни живе душе; ни једног од оних лица, која сам познавао, срећући се обично с њима у одређено време преко целе године у великом градском парку. Све је изгледало жалосно и туробно, спремно да и у души пролазника изазове туробне, тужне мисли.

Бејах се уморио и уђох у једну пшску кућу, која је носила име крчме. Унутра не беше готово никога. Слуга је дремао за столом и с времена на време погледао у наоколо да ли све стоји на своме месту и спокојно настављао прекинути посао. Неколико необичних људи седело је за другим столом, шапућући нешто живо међу собом и чешће празнећи овеће ракијске чаше. При моме доласку сви се окретоше; један од њих спокојно зену и хракну и опет наставше прекинути разговор; слуга дотрча и прљавом крпом замрља још више сто за који седох. Тамо у куту, на забатањеној клупи, седела је нека људска прилика, оборивши главу на груди и опруживши влажне поге крај пећи. Крај његових ногу, скупивши се у клупче, джало је велико мршаво псето и такође дремало.

То беше чича Митар и његов пас.

Наслоњен на прљави сто седео је старац и пажљиво гледао у мокар под. Као да је нешто тражио тако му очи беху за њ приковане. Старац се није ни помакао, као да ме није ни чуо кад сам му ближе пришао. Међу тим пас, слутећи зар да ће се старцу каква непријатност десити, поче режати. Моје му присуство, очигледно, не беше по вољи. Тек кад пас поче све више давати знакове свога немира, подиже старац мршаву главу, али се ни мало не зачуди, кад ме виде. Прте његова лица остадоше и даље хладне и укочене; он као да беше заборавио онај догађај са пијанцем.

Назвах му Бога на шта старац нешто прогунђа и седнем за његов сто. Док сам ја тражио згодне речи да са њим отпочнем разговор, он се збуњено окрете свуда по кафани, дохвати своју чворновату батину и изиђе на рата. Похитам за њим само да га не изгубим из вида, али старац као да се томе досећао, јер убрза, што је јаче могао, кораке, који се нису ни мало слагали са годинама његове старости. Али и ја се нисам на томе зауставио. Бејах наумио да га гоним до његова стана, јер ме је особито привлачила његова тајанствена особа. Ма да се он трудио да разним начинима осујети моју намеру, ја сам га ипак гонио. Нисам ни приметио да смо варош готово са свим оставили и да тек по која трошна кућица промакне поред нас. Старац се беше са свим задихао; са зборана чела капало му је зној а оно неколико дугих, седих прамичака беше му оштри ве ар сленио на слепоочницама.

Најзад стаде, завитла својом батином, као да се од кога брани и промукло ме упита: „Шта хоћете?“ Чудан беше звук тога гласа: потмуо, таман као да излази из неке дубине. Пас се сав најезио, уши му дошле још веће и ружније а потмуло режање показивало је његово расположење. Застадох. Нисам знао шта да му одговорим јер ми не беше дао никаква повода да га гоним. Наставим пут даље, као да идем својим по слом а старац се полагано окрете на све стране и пажљиво уђе у своју кућу.

Од тога времена одлазио сам више пута у ону опалу крчму, где сам старца нашао. Али га овде више није било. Питао сам и момка. Он није знао ништа о њему рећи. Ја се бејах готово одкануо да трагам кад једне недеље нађем га на градском гробљу, у једној последњој парцели.

Седео је на једном од последњих гробова, који се био готово изравнио са земљом. Очи му беху светије него обично, уста раширена а руке пружио у напред.

На гробљу је било потпуно мирно, ни трага од живота. И саме гранате лине и гдекоја јела ћутаху и не кретаху свога лишћа, као да су и оне осећале присуство вечног, мирног и спокојног живота. Тиха, несавладљива туга, помешана са са знањем редовне пролазности вејала је из сваког цветића, из сваке травке, из сваког краја, опомињући на овај тихо заспали свет, који се ни с чим, не да упоредити и коме се тако журно корача...

Старац је седео на једном од последњих гробова, који се био готово изравнио са земљом. Очи му беху светлије него обично, уста раширена а руке пружио у напред. По свему се видело да је слушао некога са особитом пажњом, али кога, није се могло видети. Прићем му полако са свим близу. Он је седео на голој, мраморној плочи, поред њега лежао је његов мршави пас а одмах до старца с десне стране седело је красно девојче од 12—13 година, окренуто лицем према њему.

Представите себи у најлепшем оквиру два велика црна ока, наткрилена густим обрвама и осенчена великим дугим трепавицама; замислите мали, правилан нос, са раширеним поздравима; нацртајте себи румена мала уста, набубрела и црвена као ружин пупољак, чије руменило јасно одудараше од прецпапулости њеног мајушног лица, па ћете добити бар приближну слику детињу. Ако уз то замислите детињи, заивни израз малог лица, чија се наивност огледала у свакој цртици, онда ће вам слика бити још потпунија.

Али и старац као да се није више плашио људи, као да је по ово за свет оживео. Његово зборано опало лице изражавало је неисксану радост, његове очи сијале су младињским пламом. Па и пас његов, видећи толику промену у свога господара, и сам се лагано облизивао и махао репом, као да је хтео и добро поделити с господарем као што је и зло делио.

Ствар је била у овоме: ова девојчица, коју је он случајно нашао на гробљу, била је врло налик на његову умрулу ћерчицу, да се и он сам нашао у неодумици, мислећи е је она оживела, с је у њој видео сенку свога милога детета. Завршујући причу, загрцну се и врела суза лагано клизаше низ његово зборано лице, приближи се девојчету, ухвати га за руку, и загрли...

Од тога дана он се са свим променио. Необична сличност детиња и миле успомене на своје дете пробудиле су у овога већ пропалог човека безграничну љубав, учиниле су те се под овако неугедним покривалом пробуди заспало златно срце, које се чешће нађе у проста човека, а што им одричу они, који мисле да много више стоје изнад своје околине. Он преста са свим одлазити у крме, много је више водио рачуна о себи; као да се чисто подмладио, лице му дошло ведро, весело, очи благе и пуне милоште, једном речи, као да је почео поново живети. Рад који он беше потпуно пређе оставио, би му опет једино занимање и колико га је он умарао, толико му је нада давала више снаге да истраје.

Сваке вечери одлазио би кући девојчетовој (он се већ био спријатељио с њеним родитељима), седео би дуго у саму ноћ тамо и непрестано обасинао дете својим милоштама и тантим, готово детињим питањима, пажећи увек да је не расрди. Она му беше све, не беше жеље које он не би знао испунити; гледао је најмањи миг њен, па да онога часа и сама помисао буде извршена...

Беше мутан јесењи дан. Киша је досадно си

пила, обавијајући све неком измаглицом. Мочар, блато, на све стране. Од подне поче пролетати по која пахуљца снега. Дах старе и оштре зиме осећао се на сваком кораку. Поред мога прозора прођоше лагано мртвачка кола. За њима није било готово никога, осим омлађа, мршава човека и бледе, уплакане жене. За њима, изостао, али журећи се да их стигне, корачаше неки човек, поштанајући се великим, чворноватим штапом. Вода му је цурила с оно мало косе на глави; плакао је, али се његов плач губио са луном точкова; ветар му је разносио крајеве старог, изношеног капута. Гдекоји пролазник застао би и прекрстио се. Неки су опет гледали велико мршаво псето, како пође, али опет застане, бојећи се од свакога, док најзад не стигне старца и подвигши реп под ноге пође лагано с њим...

То беше чича Митар и његов пас.

НА ЗАРАДЦИМА

1

Зиш вечерње кад забруји звоно
Са црквике, са звоника стара,
Шта у мени изазива оно,
Шта ми маша разбуђена ствара?

2

Ти ћеш можда уздахнути, мила,
Кад се сетиш пролетелих дана,
Кад се сетиш шта си учинила
И колико ми задала си рана!

Ал' ја не ћу. Охладнеле груди
Не ће уздах покренут' ми с јада,
Већ у гробној почиваћу студи
Под теретом сазомњених нада.

16—XI—99.

Душ. Николић.

ПРЕПИСКА

— ПРИПОВЕТКА У ПИСМИМА —
ИВ. СЕРГИЈЕВИЋ ТУРГЕНЬОВ

(НАСТАВАК)

X

Алексије Петровић Марији Александровној

16 јуна 1840 г., Петроград.

Журим да одговорим на ваше писмо, Марија Александровна. Истину вам велити, кад не бих имао — нећу да кажем посла, јер га и немам — кад не бих имао глупу на

вику према овдашњем месту, ја бих дошао онет к вама, где би се до миле воље разговарали, а на хартији је све хладно и мртво...

Понављам вам, Марија Александровна, жене су боље од људи а ви треба и у ствари то да покажете. Нека човек или остави своја убеђења као изношени хаљину, или нека их мења због комада хлеба или, најзад, нека им даје да заспе, па да се више и не пробуде, и нека над њима стави као изнад мртваци некада много надгробни камен, коме ретко одлази на молитву — нека све то човек учини, али ви, жене, не мењајте свој идеал. Ова реч изгледа смешна... Смешнога се не бојати, а истину не љубити. Дешава се да рђави кикот глупака приморава чак и добре људе да се одреку, на пример, и заштите отсушнога пријатеља... у томе сам и сам крив. Али, понављам, жене су боље од нас. Ситницама предајете се брже од нас, али погледати невољу у очи ви то умете боље. Нећу савет, нећу помоћ да вам дајем — од куда бих то могао, а и вама то није потребно; али ја вам пружам руку и кажем: трните, борите се до краја и знајте да као осећање, са- живље, часно одржање борбе веће је од триумфа победе. Победа не зависи од нас.

Разуме се, да и ваш стриц има право са познате тачке гледишта: породични је живот за жене, за њих други живот није.

Али шта то доказује? Само језуите тврде да циљ оправдава средство. Није истина, није! С ногама окаљаним у благу на путу, бедостојно је ући у чисти храм. Ваше сте писмо завршили фразом која ми се не допада: ви хоћете да приђете општем колу, чувајте се да не послијете! При том не заборављајте да се прошлост не може изгладити и не трудите се, не принуђавајте себе да постанете као ваша сестра. Ви сте виши од ње; али је ваша душа сломљена, док је њена цела. Спустити се к њој, прићи јој, ви можете а и природа не уступа својих права и рањено место неће зарастати.

Ви се бојите — говоримо отворено — да не остаете уседелица. Вама је већ, ја знам, двадесет шеста година. Разуме се да положају старих девојака нико не замишља, сви им се врло радо смеју, сви с неком злобном радозњом примећувају њихове чудноватости и слабости; али ако се што боље погледа и на пријатног али већ остарелог момка, предно је и на њега претом показати: ваћи ће се и на њему нешто, чему се може довољно насмејати. Шта да се ради? Но не сме се заборавити да је достојанство човечије а не срећа главни циљ у животу.

Ви ми врло хумористички описујете свој положај. Ја разумем добро сву његову горчину; вама се положај одиста може издати трагичним. Али знајте да се не налазите само ви у њему; готово нема савременог човека, које није ту. Ретко ћете да вам од тога неће бити лакше, ја пак мислим да страдати заједно с хиљадама других са свим је друга ствар него страдати сам. Ту ствар није у егизму већ у осећању опште потребе.

Све је то криво, претпоставимо, рећи ћете ви, али се у ствари не да применити. А зашто се не да применити? Ја сам и до сад мислио, а надам се да нећу и кад престати мислити, да је у Божијем свету све часно, добро, са свим применљиво и равније или доцније испуниће се, и не само да ће се испуњити, већ се и испуњава; само нека

се свако држи чврсто на своме месту, нека не губи стрпљења, нека не жели оно што је немогуће, већ нека ради колико му силе допустљају. У осталом, чини ми се, да сам се и сувише удалио. Да оставим наставак својих расуђивања за друго писмо; али нећу да оставим перо, а да вам чврсто не стиснем руке и из свег срца не пожелим сваког добра на земљи.

Ваш А. С.

Р. С. Ви кажете да се немате чему надати и да немате шта очекивати. Од куда ви то знате, допустите ми да вас упитам?

XI

Марија Александровна Алексију Петровићу

30. јула 1840 год., село...

Како сам вам захвална на вашем писму, Алексије Петровићу! Какве ми је користи оно донело! Ја видим да сте ви добар, пун наде човек и нећу ништа да вам тајим. Ја вам верујем. Ја знам да ви нећете злоупотребити моју искреност, но да ћете ми дати пријатељска савета. Ето у чему је ствар.

Ви сте приметили на крају мога писма фразу, која вам се није са свим допала. Ево на шта се она односи. До нас је сусед... он није био овде за време нашег борављења и ви га нисте, видели. Он... Ја бих се могла удати за њега, ако хоћу; он је још млад човек, образован а и добар стања.

Препрека од стране мојих родитеља нема; напротив — ја то сигурно знам — они желе тај брак. Он је леп човек и чини ми се, да ме воли... али он је тако тром и мрак, све су му жеље тако ограничене, да ја не могу а да не видим своју надмоћност над њим. Он то осећа и као да се томе радује, а мене баш то и удаљава од њега: ја га не могу никакo уважавати и ако му је срце тако прекрасно. Реците ми шта ћу да радим? Промислите се мисо мене и искрено ми напишите своје мишљење.

Али како сам вам захвална на вашем писму! Знате ли да су ме кад-што сналазиле такве горке мисли... Знате ли да сам ја ишла тако далеко, да сам се стидела сваког — нећу да кажем заносног — сваког поверљивог осећања, са досадом затварала сам књигу, кад се о њој говорило о над и срећи; клонила сам се ненаоблачена неба, свежег зеленог дрвећа, свега што се смешгло и радовало. Како је то било тешко стање! Ја кажем: било, као да је већ прошло!

Ја не знам да ли је оно прошло, али знам ако се не поврати, да ћу вам тиме бити обавезна. Видите ли, Алексије Петровићу, колико сте ми добра учинили може бити, и сами то не знајући! Знате ли да вас веома жалим. Сад је највећа врућина, дани су тако чудни, небо је плаво, светло... Ни у Италији оно не може бити лепше; а ви седите у загушљивом и прањљивом граду и шетате по вредним улицама. Каква је то наслада? Кад би се ма где у какву вилу преселили. Веле, да више Петерхофа на морској обали има крајних места.

Хвала бих још да вам пишем а не могу: из баште веје тако слadak мирис, да је немогуће остати у соби, мећем пешир и идем да се шетам. До другог писма, добри Алексије Петровићу.

Предана вам М. Б.

(НАСТАВЉА СЕ)

ИСКУШЕНИК

СЛИКА ИЗ РУСКОГ ЖИВОТА

П. П. Гнезди

Тиха је јесења вечер. Цела шума обасјана је дивним вечерњим зрацима, те лијепо изгледа као, златом обасуто. При тихом и лакој пирвању ветра оно је треперило и са шумом падло на земљу. Пуриурни зраци сунца овог дана последњи пут обасијаваху пропланак у шуми манастирској. Тине су ућутале. Свуда тишина.

Манастирски ђак, Хонорат, луги, копчати и сувољави младих сео на огромно стабло обореног дрвета па се замислио.

— Да дивно ли је овде, мишљаше он, гледајући око себе, та шта је лепше од овога! Па како то да они иноци до сада не подигну овде ма и најмањи скит. Ето, ту би била избила с вратима Истоку, — ето и вода је била близу испод она три борића, само да се постави стублина. А Господ воли бор, муња га ниг и не пали нићи гром удара, — дах му је чудноват а и зими је зелен па тако...

Ова се мисао јако допала Хонорату. Е, па шта ће бити ако кажем оцу игуману? Али не треба, он неће одобрити. Рећи ће „млад је и несталан.“ А ето сам Господ зна, све бих својим рукама направљо.

— Позвао бих Пахима с Василием и брзо би подigli. Истина ја још нисам монах, али ето готов сам да се пострижем... сутра ако хоће... Натраг у свет више се нећу враћати... Али, ето и... саблазан један...

И гле одједном му се све мисли пренеше на светске ствари. Ето мало час је било вечерње. Он је певao за певницима. Због сутрашњег празника скупило се прилично света. Напред је стајала трговкиња Криводушева жена и пуна, али још држећа. А шта трговкиња, то још није ништа, али гле, поред ње и две младе. За једну вело да јој је братаница, а друга је проста собарица. Обе пуне и једре, на образима румен чак и гори. Обрвице као уписане, кад погледају очима, све пале. Хонорат прошао једном мимо њих, и погледао испод обрва. Господи Боже мој то га прожегло кроз, срце му сназило, — под лажицом му заиграло, пред очима све кругови зелени! Особито га дарнула лепота братанице. Ушнице јој мале, напруге црвене као сон у маслине...

Хонорат се трије.

— Ошачувај ме Господо, Боже мој! О какве мисли! И то још у очи празника. Да о чем то ја мало час размишљах?... Нека жена мисао беше ми дошла у главу... Да, само кад би био један скит овде, па да се човек напели и да постане сурови инок, ником неприступачан. Цео дан да се Богу моли, цвече да приближа, тигице да слуша, Свемоћнога да слави...

И разигра се машта у младића.

— А зашто... Ако Господ удостоји, то ћу се удати из манастира — и мене ће озарити благодат Свемогућег. И братија ће почети да ме уважава и сам игуман стараће се о здрављу мом. Глас ће се разнети о мени. Тражиће и молиће да виде она Хонората да приме благосов. Примаће једном у селу, иначе људског лица неће видети. И свет ће се стицати овамо да потражи душевног покоја. У тузи људској он ће бити утешитељ, особито онима, што су слаби духом. Пред њим ће се кајати и исповедати.

Рећи ће: „разреш и оче — а што ти разрешиш овде — биће разрешено и горе...“

Па и гуслинатор ће доћи, па грофови, кнежеви, млади и стари, гардиети... долазиће и клечећи са сузама молиће опростаја греха...

И гле, у манастиру код њих десиће се оно што је било и за време Валаме. Хонорат је видео у благајника слику. Император Александар Нилолајевић зајезио са супругом посетио манастир, све знаменитости прегледао је па и у скит дошло. И гле њега уздижу, он постаје протопресвитером. Та ето све је могуће... И он ће се возити на шест коња као митрополит, а пред њим ће сви капе скидати и он ће их благосиљати.

У самом дубињу беласву нешто... Као беле халине... О Боже! Да није ово она братаница са собарицом? Да, тако је. Она је.

Некако му незгодно беше да седи.

Устаде. А братаница помислила да је ово ради ње учинио. Пролази поред њега и гледа га врло радознано Овај га поглед кроз прожеже — уз леђа му поћоше мравци чак до потиљка. Е, па како ће сад да отпочне разговор? Услед тога сва му глава буци.

Али тек што је почео о томе мислити а девојка се повратиле:

— Реците, молимо вас, овде није страшно?

У Хонората се одрени језик па као чегртања, говори ли говори.

„Страшно? У ком смислу страшно? запита их он.

— На пример од медведа.

— А то не. Има код нас лисица, у пролеће славуја — ето то. Зими може се десити и вукова.

— А да ли их ловите?

— Та за Бога, нама је забрањено проливати крв. Ми се више молитвом чувамо.

— Врло је чудновато овде код вас. Језеро излива тако разне мисли.

— Па усамљено м ето, рече охрабрено Хонорат. Код нас је лети врло лепо. Дојимо рибу из језера а с брега пријатан дах од ђурђевка гони ветрић. Рај уснева. Ту кувамо, и гљиве спремамо. У нас је своном отац Пимон — већ у свему око припреме.

— А у нас тетица соли млечњаче, тако, да је у томе не измањина. Вашему игуману слава је више пут.

— Да како. Млечњаче ваше тетице познате су овде. Јесте ли на дуже време дошли у манастир.

— Како тетица хоће. Мислили смо на три четири дана. Не знамо, како она хоће ми онако морамо...

Собарица лукаво гурне госпођицу и напегну.

— Питајте га, може ли, и да ли одобрава, шаниу јој она.

Девојка се засиде. Колебаше се некилик тренутака и најпосле прибавиши се обрати се Хонорату:

— Ви сте само приправник али још нисте монах?

— Да, тако је.

— Чујте. Да ли вам можемо поверити једну тајну?... Зашто смо из гостионице побегли амо у шуму... Ви нас нећете издати?... Ми имамо рђаву навику, т. ј. Главна. Ви нам дајете реч да нећете ником казати.

— Да, а зашто да кажем, изволте само рећи...

— Ми с Глашом навикле смо се да пушимо. Цигаре пушимо, па цео дан нисмо ни дима повукле.. Просто смрт.

— Бога ми што се тога тиче, то је код нас строго забрањено... И... то никако неће моћи — ужурбано рече Хонорат. На то немојте ни да мислите.

— Молимо вас, та ето ту је шума?

— Не, тако вам Бога, може бити велике неприлике и за мене и за вас... Само ако дође отац Пимон — несрећа.

— Па шта ће нам он учинити?... Та не, ви, голубе, помогите нама, само мало припазите.. Та ви још нисте монахи..., а тетачин син, Василије Карп ћ свагда је стражарио, када смо ми пушили.

„Б. во искушеник у облику женском“ помисли Хонорат, гледајући у оне лепе очи, што су тако лепо молиле. И виле како Глаша из хаљине извуче малу кутију за цигарете и палидрвца. Палидрвце кресну — задими се и ено и плавкасти дим од цигаре где се диже у вис на свој тишини све у праменовима и колутима...

— Отац Пимон! У мид не викну Хонорат гледајући у цбуи.

Цигаре одлетеше у траву...

Право се њима упутио стазом седе манах с камилавком и штаком. Немарно прође мимо њих, мирно погледа; прошавши одмах се врати.

— Драги гости, ласкаво рече он, похитајте у манастир, јер ће се скоро врата затворити.

И он пође даље, зађе за цбуње удиково и јоргованско.

— Хаљину сам прогорела! очајно узвикну Глаша, гледајући прогоретину — хајде госпођице, могу још и врата затворити.

И пођу сви. Хонорат подиже капу, и отрча манастир с друге стране.

— Иди оцу Пимону! рече му приправник Григорије. Рекао је да одмах к њему иди чим се вратиш.

Хонората делну у срце. Он пође Пимону у Ђелију.

— Иди игуману, рекоше му тамо, и то одмах, неодложно.

У Хонората срце већ обмрло. Слутно је да неће добро бити.

— Задах дувачког дима осећао сам — говораше отац Пимон при уласку Хонорату.

— Шта си ти радио тамо на пољани? строго га запита игуман.

— Ја... сам разгледао, господине... дршћућим гласом одговори овај.

— Разгледао? А шта си разгледао?...

— Место за скит. Било би добро подигну и скит на пољани, ... испаштати...

— Оди овамо, — дуни на ме... Он не удара на дувач, обрати се оцу Пимону.

— Па ја и не велм за њега, одговори он.

— Дакле, пази, рече игуман. Кад ти разгледаш место за скит, и кад мислиш на пустињаштво, то ћеш остати овде код мене две недеље о лобу и води. Никуда нећеш излазити до на службу у цркву. И мислим да ће

ти бити врло пријатно да тамо размишљаш и разгледаш Јеси ли азумео?

— Рзумео сам, одговори Хонорат добивши благослов од господина дубоко се поклони.

Мил. Вукићевић

СВЕТСКА КЊИЖЕВНОСТ*)

— БОРБЕ БРАНДЕС —

Уредништво овога часописа дало ми је повода да говорим о томе шта је то светска књижевност. Бојим се да нећу бити кудар да на то с успехом одговорим. Знам, додуше, да те речи потичу још од Гетеа, али с овога часа не с ђам укључио их је вези употребио. Предмјом нејасно лебди да је он будућности прорекло неку светску књижевност, као противност пређашњој народној књижевности.

Кад сада, без обзира на великог виновника ових речи, себи поставим питање: шта је то светска књижевност? онда ми изгледа, да се у првом реду морамо сетити дела прирочјака — изналазача, оснивалаца. Оно што је написао Пастер, Дарвин, Бунзен или Хелмхолц, то је неоспорно светска књижевност, то се директно обраћа човечанству и богати васколико човечанство. И извесни путониси, као Стенлејеви или Ханзенови, спадају без сумње су.

Дела историка, па и највећих, не изгледа ми да на исти начин припадају светској књижевности, јер, по природи саме ствари, нису довољно непристрасна, него носе неки печат пристрасности, па се тиме обрађују личностима, које су у неколико ближе пишчевим земљама. Тако изречна дела, као што су Карлејев „Оливер Кромвел“, Мишлетова „Историја Француске, или Моменова „Римска историја“ нису у пркос свој научности, и свему духу пишчеву, дефинитивно научна дела, али се ипак зато, у колико су ремек дела, могу сматрати као непомућена, што не искључује да их Европа и главни народи у Америци познају у оригиналу или у преводу. Кад се говори о светској књижевности, овд се најобичније мисли на делу књижевност у свима њезиним облицима.

О књижевности минулих времена судило је само време. Мало књижевника од много тисућа, мало дела од стотину тисућа припадају светској књижевности. Имена тих људи и дела свакоме су на језику: „Божанска Комедија“ не припада само Италији, „Дон Кихот“ не припада само Шпанији. Покрај дела, која слави цео свет, има их небројено, која се у земљи, где су угледала светлост, чувају, љубе, поштују и понекад читају, а нису позната ван те земље. Шекспир припада светској књижевности, а његов велики савременик и претеча Марлов енглеској књижевности. Тако је Клоншток само немачки, Колериц само енглески, Словацин само пољски писац. За свет они не постоје.

Међутим је прилично велика разлика између старог и новог времена, јер се данас туђи језици чешиће и више уче, јер је преводјење узело необичан полет, и ни у једној се књижевности толико не преводи као у немачкој.

Неоспорно је, у пркос свој вољи за преводјењем, да

*) Види св. 1. изредног немачког часописа „Das literarische Echo“ од ове године. Рукопис ове студије послао је Брандес редакцији из Bagnols de l'orne (Француска). Пр.

књижевнике разних земаља и језика неједнако цене, с обзиром на њихову светску славу, и на праведну оцену њихову. На сву прилику француски писци најбоље стоје и ако француски језик што се тиче његове раширености, заузима тек пето место. Кад у Француској какав писац продре, онда је он познат у свему свету. У другом реду долазе Енглези и Немци, који, кад успеју могу рачунати на безбројну публику. Само књижевници ових народности смеју се нахвалити, да их најобразованији свију народности читају у оригиналу.

Талијански и шпанолски књижевници у мањој су мери одликовани, али ипак зато имају знатан читалачки круг и ван њихове земље. За руске књижевнике не вреди то, јер милиони руског становништва недокнађују.

Ко напротив пише на финском, мађарском, шведском, данском грчком и т. д. језику у врло је недовољном положају у универзалном боју за светску славу. У том боју нема он оружја, свога језика, који је писцу готово све.

Немогућ је на другом језику створити ништа уметнички, сем на свом рођеном. С тиме се, јамачно цео свет слаже. А преводи рећиће ко. Признају ту јерес, да их ја држим само за жалосну потребу. Они искључују језиковну уметност, чиме се књижевник баш одликује, и што је он бољи, већи у свом језику, тим више губи.

Последица природне неспотпности превода је та, да књижевник шестог степена, који пише на познатијем језику, на светском језику, ласније постане познат, него књижевник другог степена, чији језик говори само неколико милиона. Ко познаје књижевност мањих и већих земаља, радо ће то одобрити; али становници великих земаља по правилу, не верују у то.

Чини се само једна једина концесија: лирске песме мучно се могу превести, на сваки начин да тиме увек губе, а већ и покушај се обично избегава, јер то ни на који начин није вредно учинити. Немац ће ласно разумети, да овај, ко Гетеове песме познаје само по какву преводу у прози, није кадар да их цени. Француз не може замислити да се стихови Виктор Игови и Леконт де Лилеви могу превести на други језик. Али код прозаичних дела не води се по општим назорима, много рачуна о штети, коју су припремању претрпели. Али без права. То је и остаје ужасна, неоцењена штета и ако мање пада у очи по код песама. Избор и звук речи, благогласност и архитектура реченица, особеност језиковног израза, свега тога нестаје. Преводи нису чак ни прелевања.

Па чак и овај, који је у мислима наклон уметничком преводу, па преводиоца у опште више цени, веће на сваки начин порицат, да се књижевници разних народа, с обзиром на светску славу, врло неједнако цене.

На сваки начин да се приметило, да су неки песници, који, као Ибсен, пишу језиком, који је мало познат, свуда продрли па чак и мањи духови од Ибсена. Па је ли ова светска слава у савременика, ова светска слава савремености од одсудног значаја? Значи ли она, да уметник и дело заиста стално припадају светској књижевности? Треба бити врло оптимистички, па у то веровати. Светска слава изгледа ми, да је врло лоше мерело за заслугу.

Прво има личности, које су је задобиле, а нису је заслужиле. Ако се њихов ниво слаже с ниво општег обра-

зовања или општег укуса, и ако припадају каквом великом народу, онда им ласно полази за руком да свуда буду познати. Жорж Оне чита се свуд, а књижевник не мора бити баш досадан, не мора баш да служи владајућим предрасудама, па да побуди општу пажњу, но то може бити индиректно, ако грубим, површним начином, услед површног образовања, устаје против површног образовања на пример против монархистичких, црвених, аристократских предрасуда. Има књижевника, без икаквог уметничког образовања и сваког осећаја уметности који су постали славни, јер су незграпном непромишљеношћу устајали против највећих уметника, песника, мислилаца свога времена, и с неке висине сматрали их за слабоумне и луде. То импонира великој гомили у многим змаљама и то нашкођено преда о се „св тској књижевности.“*)

А напротив изгледа да је случај често пута крив, што овај или онај књижевник првог степена умре као неславан или остаје неславан и после своје смрти.

Ту су ми при руци неколико примера из књижевности, коју најбоље познајем. Од свију данских књижевника у деветнаестом столећу, само је један једини постигао светског гласа — Хене Христијан Андерсен. То је у Данској задуго побуђивало чуђење. У нас Андерсен није ништа друго и ништа више био, но један између многих других. Он не спада међ наше највеће луде, он, шта више, за свога живота, није сматран ни за првог у другој линији знаменитих људи. А ја могу додати: па ни после његове смрти. Он био незнатан дух, никада није био од утицаја. Држали су га за врло даровитог, детињско биће, а то мишљење није баш неосновано. Али он ипак зато припада светској књижевности, јер је писао дечје бајке, које су са своје јасноће свуда продрале.

У Данској има можда читаво туче његових литерарних другова, који су као људи били знатнији, а као песници и књижевници не мање спреми. Али њих нису преводили, јер су остали локалне знаменитости, а за њакна у били су у својој отаџбини другог љубљени, шта више објављивани. Ко ме је, ван скандинавског севера, познато име Павле Мерер кога су у Данској поштовали као полубога? Ко познаје Јована Лудвига Хајберга, који је у Андерсеново време, као какав диктатор, означавао укусе у Данској и Норвешкој? Ко познаје Христијана Винтера, који је око 1830—50 био највећи песник Дански, кога су сасвим другаче љубили, опевали и поштовали, по Андерсена?

Али држају се само првих великана. Серен Кирке лорд, највећи религиозни песник скандинавског севера, Европи је непознат. Он, за кога би се могло држати, да ће се њиме занимати сви предани борци Хришћанства, као пре двеста година Паскалом, не припада светској књижевности. То је штета за светску књижевност, а покојни филозоф ништа не губи тиме. Нека од његових дела, као „Болест до смрти“, „Станање на животном путу“, „Унутршњост у Хришћанство“ заслужују да су свуда познати. Нико их не познаје.

Не помаже зато своје очи затварати: већина људи је

*) Брандес ту, јамачно, мисли на Нордауа и његово духовито, али врло жуљно дело „Entarume“, где, на основу Ломброзове теорије о генију и лудилу, доказује, да су сви модерни велики духови умно болесни. У тим студијама напада он и Брандеса, називајући га параситом туђе славе, и пребацује му што се кити пером истригнутим на његова поносна крила.

глуна, ништа не зна и сићушне је снаге суђења. Најбоље није им приступачно, а најфиније неразумљиво. Они иду за вашарским букачима, за насилничким шаржистама, они обожавају успех и слушају моду. Некад се доласти човечанству, није дакле, довољно да се припада светској књижевности.

Данас у колико ми је познато, нема у Европи песника и књижевника првог степена. Најбољи не замењују највеће покојнике: Кинлинг у Енглеској, Габриело Д'Анунцио у Италији. Али они су, на сву прилику, кул и камо славнији но њихови највећи противи.

У наше време је међутим, јер књижевницима пред очима лебди могућност, да мо у бити познати и да их свуд читају, наступила једна појава, која је пређе била непозната. Почини се писати за једну непрегледну, апстрактну публику и продукт само штети тамо. Емил Зола даје примере за то. Његова велика серија романа, „Rougon-Macquart“ писана је за Француску, па је зато у свему раћена — опкретно и брижљиво. Своју трилогију „Lourdes-Rome-Paris“, писао је он, пошто је освојио велику славу, за цео свет, па је зато постао апстрактан, као никада до тада. Он је тад писао, као што Сара Бернхард игра, кад оде у Перу или Чикаго. Ко хоће да моћно утиче, тај мора имати своју околину пред очима, он мора тамо утицати где је рођен да пише за своје земљаци који степен образовања он познаје. Што се пише за свет то губи ток и снагу општег разумевања, нема више арому земљиног тла. Мгао бих, кад имена не би била тако сериозна, да именујем велике књижевнике, који су се, пошто су од локалних знаменитости постали универзални, у својим делима клањали туђим и простијим укусима, но што је био укус њихова народа. Намишљање на светску славу и светску књижевност садржи у себи једну опасност.

С друге стране, очевидно, не треба писати за оне, који станују у истој улици и истом граду, као што је полемички књижевник у искушењу да тако пише.

Кад је Гете сковао реч светска књижевност, онда су се идеје хуманизма и космополитизма још свуда поштовале. У последњим деценијама XIX столећа готово свуда су снажни народни осећаји потискивали те идеје. Књижевности постају данас све националије. Ја, међутим, мислим, да народност и космополитизам једно друго не искључују. Књижевност будућности биће интересантнија што се у њој јаче истиче националан печат и што је више диференцирана, само ако као уметивет има једну интернационалну страну. Што се директно пише за свет, тешко да ће предети као ремек дело. Та ремек дело је тврђава, а не отворена варош!

Петра С. Талетов

КЊИЖЕВНОСТ

Једна стогодишњица. Ко се од нас не сећа свога милога детињства, тог слатког сна, испреплетаног ћурљевком и љубичицом? А коме се у томе сећању не при-

виђа и једно дериште дубоко удубљено у некакву књигу која је доста гломазна за ону малену и слабачку руку? Ну, та књига, са којом себе у прошлости водите, није ни катихизис ни рачуница, нити ивоја друга досадна књига школе, због којих вас је учитељ не мало пута онако педагошки понукао за ухо: то је прича, која вас први пут изводи испод тоног родитељског крова и уводи у бурни живот и тада пред вашом фантазијом отвара широки свет. Њу вам родитељи морају чак и из руку отимати, да вас не би морали и по десети пут звати на ручак. Ах, ал' ја сам ради ње још и горе прошао. Вејох се њоме толико заинео да сам утекао од школе и сакрио се у виноград да би је тамо што пре дочитао, а како тада бејашу случајно и трећње зреле, то нико не хтеде веровати у моју љубав према књизи. Родитељи ме поштену изгрдише и запретише ми да ће ме у првом појављеном таквом случају дати на запат (камо среће да се то десило!); а како сам од учитеља прошао доказ је ова педагошка белешка, коју и данас на челу имам...

Та лена књига, драги садруг детињства нашег, то је *Робинсон Крузо*, величанствено дело генијалног Енглеца *Данијела Дефо-а*...

Интересантно је, како су наши стари имали чисто појмове и правилан поглед на књижевност. То се многим доказује, а ово још једног прилога. Међу првим делима, која у пробуђеној српској књижевности, после Доситејевог „Живота и прикључења“ и „Сборника разних правоучителних вештеја“ угледаше света, долази и *Робинсон*. Ове године напунује се равних *сто година* од како је Робинсон дошао и међу Србе. И ради помена на тај заслужни чин опоменух вас вашег детињства, а изиоси и дославни наслов како је та књига тада гласила, а одакле се види и коју је донео нама:

Живот и чрезвычайна приключения славнаго англеца Робинсона Крузеа отъ Јорка собственомъ рукоу његовомъ списана. Часть первая. Изъ Нѣмецкаго Н. Лазаревичемъ преведенна. Въ Будимѣ 1799. Печатана писменоу Кралевск. Воеучаства

Милорад Ј. Митровић.

РЕПЕРТОАР НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА

Четвртак, 2. децембра: *Криво*, драма у три чина од Рихарда Фоса, с немачког превела Милка Марковић.

Субота: 4. децембра: *Маријана*, драма у три чина, са епилогом, написао Хосе Ечегарај, превео са шпанског Хајим С. Давичо.

ЗА БРОЈ од недеље читаоци ће добити накнаду у Божићњем броју.

Уредништво.

Садржај: „Јесен песма“ (песма). — „Митар“ — „На гараџама“ (песма) — „Препишка“ — (наставак). „Песмице“ — „Светска књижевност“ — „Књижевност“ — „Репертоар народног позоришта“ — „Од Уредништва.“

Власник: Ст. М. Веселиновић

Штампарија Свет Николића Об. Вен. Бр. 2. — уредник Јанко М. Веселиновић.